DESPRE ARTICOL

DE

ION CIORĂNIC

În revista « Limba română » nr. 1/1952, a apărut un articol al tov. E. Vasiliu, în care autorul ridică o serie de probleme în legătură cu articolul în limba română şi face o serie de observaţii juste. Acest articol ne-a determinat să ne gândim mai adânc asupra problemei articolului din limba română.

Recunoaştem împreună cu tov. E. Vasiliu că problema articolului este una dintre cele mai grele probleme ale limbii române. Dar rezolvarea acestei probleme nu reprezintă numai importanţă teoretică, ci e şi de o mare însemnătate practică, deoarece întrebuinţarea corectă a articolului contribuie la exprimarea precisă şi limpede a gândurilor noastre. Acest fapt ne-a determinat să ridicăm alte probleme în legătură cu articolul, cu scopul de a grăbi rezolvarea lor, şi să prezentăm punctul nostru actual de vedere, care bineînţeles, poate suferi modificări în măsura în care se va dovedi nejust.

1. Prima problemă care se ridică în legătură cu articolul este problema dacă articolul es e un cuvânt sau un morfem. Această problemă n'a fost rezolvată în gramatica limbii române, n'a fost fundamentată teoretic. Aşa se explică evitarea în gramaticile limbii române de până acum a prezentării « genului proxim » în definiţiile articolului. Multe definiţii încep cam aşa: « articolul determină . . . », fără să spună ce este articolul. Abia în « Gramatica limbii române », manual pentru clasele VIII-XI, 1952, se precizează că articolul hotărît şi articolul posesiv sunt particule, iar articolul nehotărît şi cel adjectival sunt cuvinte.

Problema nu e uşor de rezolvat.

T. N. Sergheeva, în articolul său « Despre sensul lipsei articolului în limba engleză contemporană », publicat în revista « Inostrannîe iazîki v şkole » nr. 1/1953, arată că mulţi lingvişti consideră articolul ca un balast al limbii, o formă gramaticală aproape fără niciun înţeles. Alţi autori burghezi nu consi-

BDD-A10198 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:57 UTC)

deră articolul (din orice limbă) drept cuvânt. Unii, în sfârşit, îl enumeră printre cuvinte, dar, « numind articolul cuvânt în mod formal (după criteriul scrierii separate etc.), majoritatea cercetătorilor vorbesc nu despre un sens unic oarecare al articolului (sau despre o variantă a sensului articolului), ci despre una sau alta din funcţiunile îndeplinite de el, sau despre lipsa oricărui sens în general, fără să ţină seama de un anumit conţinut semantic independent specific articolului. Metoda de cercetare a folosirii articolului contemporan englez dovedeşte de asemenea faptul că articolul se declară cuvânt doar în mod formal şi se tratează în realitate ca morfem » (p. 4). T. N. Sergheeva arată în acelaşi articol că există şi lingvişti care au exagerat rolul articolului. De asemenea, T. N. Sergheeva arată punctul nou de vedere al profesorului sovietic A. I. Smirniţki cu privire la articolul limbii engleze. Articolul, după părerea profesorului A. I. Smirniţki, este nu cuvânt auxiliar determinativ, care, datorită existenţei unui conţinut semantic independent, ar trebui să fie clasat ca o parte a vorbirii deosebită, fără sens deplin.

Noi credem că în limba română articolul hotărît trebuie considerat morfem, iar articolul nehotărît, posesiv şi adjectival particule ale vorbirii sau, după terminologia folosită de Acad. Emil Petrovici, cuvinte — unelte gramaticale.

Unele cuvinte în limba română pot fi compuse din mai multe părţi: prefix, rădăcină, sufix, desinenţă (terminaţie), articol. Rădăcina este elementul comun pe care îl găsim în cuvintele înrudite şi care exprimă noţiunea ce stă la baza cuvântului respectiv. Partea cuvântului care rămâne după înlăturarea articolului şi desinenţei se numeşte temă. Toate părţile unui cuvânt care au un sens, afară de rădăcină, adică prefixele, sufixele, desinenţele, se numesc afixe. Toate părţile unui cuvânt (inclusiv rădăcina) purtătoare a unui sens se numesc morfeme (prefix, rădăcină, sufix, desinenţă)[1].

Articolul hotărît face corp fonetic comun cu substantivul, adjectivul etc., deci nu se comportă ca un cuvânt autonom, şi este perceput ca parte a cuvântului, şi-a pierdut sensul lexical, are doar un sens gramatical, acela de a arăta împreună cu desinenţa (când aceasta există) sau fără ea raportul cuvântului dat faţă de alte cuvinte din propoziţie şi având rolul de a exprima anumite nuanţe de sens complementare ale cuvântului respectiv (mai precis ale substantivului, chiar dacă se adaugă nu la substantiv, ci la cuvântul care îl determină). Neavând autonomie, el nu poate fi considerat cuvânt. Ţinând seama de concluziile la care au ajuns lingviştii sovietici, noi credem că un complex de sunete pentru a putea fi considerat cuvânt, trebuie să îndeplinească anumite condiţii: să aibă autonomie, să fie constituit istoriceşte pe baza legilor interne de desvoltare a limbii date, să fi căpătat o formă morfologică, să fie purtătorul unui sens, să exprime fie o noţiune (având un sens lexical), fie un sens

[1] A se vedea « Sovremennîi russkii iazîk. Morfologhiia ». Ed. Universităţii din Moscova, 1952, sub redacţia Acad. V. V. Vinogradov, p. 33—34.

BDD-A10198 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:57 UTC)

gramatical (raporturi care există în mod real între obiecte şi fenomene). Articolul hotărît, neîndeplinind toate aceste condiţii, nu poate fi considerat cuvânt.

De asemenea, el nu poate fi numit particulă, care e un cuvânt auxiliar, lipsit de sens lexical, dar care are autonomie. În limba rusă se vorbeşte de particula reflexivă *ся*, *сь*, care se adaugă la formele verbelor reflexive. Ea se adaugă după desinenţă, caz excepţional în limba rusă, şi de aceea a şi fost denumită « particulă » în loc de sufix, care stă înaintea desinenţei. Împotriva acestei denumiri, însă, se fac obiecţii [1].

Articolul posesiv, având autonomie, deşi e lipsit de sens lexical, funcţiunea lui principală fiind de a conferi valoare gramaticală substantivului, serveşte deci la crearea formelor cuvintelor şi prin aceasta se apropie ca sens de morfeme, după părerea noastră nu poate fi considerat morfem. El este un cuvânt auxiliar, cu sens apropiat de morfeme.

Articolul nehotărît şi articolul adjectival, având un conţinut semantic propriu, trebuie considerate cuvinte auxiliare, particule ale vorbirii în înţeles mai larg (de valoarea conjuncţiilor, prepoziţiilor, verbelor auxiliare).

2. Altă problemă în legătură cu articolul din limba română este problema din ce categorie de cuvinte face parte articolul, ce fel de parte a vorbirii constituie articolul, care este locul lui în restul categoriilor de cuvinte ale limbii române.

Deşi în limba română nu s'au fixat definitiv, în urma unui studiu mai aprofundat, categoriile de cuvinte, părţile vorbirii, totuşi noi suntem înclinaţi să credem, călăuzindu-ne de clasificarea părţilor vorbirii din limba rusă, mai ales aceea propusă de Acad. V. V. Vinogradov, că şi în limba română există cuvinte care pot fi grupate în categoria denumită particule ale vorbirii (conjuncţii, prepoziţii), spre deosebire de părţi ale vorbirii (substantivul, adjectivul, pronumele, verbul, adverbul). Mai mult, în această categorie — particule ale vorbirii — trebuie să adăugăm articolul.

Spre deosebire de alte limbi, în limba română se poate constata la articol un proces de abstractizare mai avansat, o tendinţă de pierdere a sensului lexical şi de transformare a articolului într'un element formal de indicare a funcţiunii gramaticale a cuvintelor, element care formează forme gramaticale. Acest proces a mers atât de departe la articolul hotărît, încât dintr'un cuvânt autonom l-a transformat într'un morfem. Totuşi, toate felurile de articole din limba română formează un sistem închegat, care ne obligă să le considerăm cuvinte auxiliare de ordin deosebit. Articolul în limba română nu poate fi considerat doar o categorie gramaticală, ci este un fenomen de ordin lexical, care, pus la dispoziţia gramaticii, dobândeşte caracteristici gramaticale: pozi-

[1] A se vedea « Sovremennîi russkii iazîk. Morfologhiia ». Ed. Universităţii din Moscova, 1952, p. 34, sub redacţia Acad. V. V. Vinogradov

BDD-A10198 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:57 UTC)

ţia postpozitivă sau prepozitivă faţă de substantivul determinat, schimbarea după gen, număr şi caz, lipsa sau existenţa accentului, determinarea directă sau mijlocită etc.

3. Cum am putea defini articolul? Propunem spre discutare o astfel de definiţie: articolul este un cuvânt auxiliar cu rol determinativ, care face parte din categoria particulelor vorbirii şi care atribuie substantivelor direct, prin mijlocirea altor cuvinte determinative sau prin lipsa lui, diferite grade de determinare.

Sau, adoptând terminologia folosită de Acad. Emil Petrovici [1], am putea defini articolul astfel: articolul înglobează cuvintele-unelte gramaticale care determină substantivele fie direct, fie prin mijlocirea altor cuvinte determinative, fie prin lipsa lui, atribuindu-le diferite grade de determinare.

4. Propunem ca celor patru feluri de articole cunoscute în limba română — hotărît, nehotărît, adjectival şi posesiv — să se adauge aşa numitul «articolul», termen sub care trebuie să se înţeleagă lipsa articolului, care în opoziţie cu celelalte feluri de articole (hotărît şi nehotărît) atribuie substantivului o nuanţă diferită.

Articolul face parte din fondul principal lexical al limbii române. Acad. V. V. Vinogradov susţine: «În fondul principal lexical sunt concentrate nu numai inventarul principal de rădăcini, nu numai morfemele comune întregului popor, care formează cuvinte noi, ca elemente ale cuvintelor derivate, care de asemenea intră într'o cantitate sau alta în fondul principal lexical, dar şi principalele tipuri şi reguli productive de formare a cuvintelor [2]. Articolul românesc posedă aceste însuşiri. De asemenea, Acad. Emil Petrovici enumeră articolul (*al*, *ai*, *cel*) printre celelalte cuvinte-unelte gramaticale, care fac parte din fondul principal lexical [3].

Articolul nul, datorită specificului său, desigur, nu poate fi atribuit nici fondului principal lexical, nici vocabularului în general. Totuşi în limba română el dă sensuri diferite substantivului: sensul de bază al articolului nul este acela de a exprima obiectul respectiv sub aspectul lui cel mai generalizat, substantivul nearticulat numind obiectul în afară de orice individualizare sau clasificare.

5. Sistemul funcţiunilor articolului în limba română e complex.

Călăuzindu-ne după indicaţiile date de T. N. Sergheeva în articolul amintit şi care se referă la concluziile la care a ajuns Prof. A. I. Smirniţki cu privire la articolul din limba engleză, comparând aceste concluzii cu funcţiunile articolului românesc, ţinând seama de specificul articolului din limba română, am putea să propunem spre studiere următoarele ipoteze:

---

[1] A se vedea «Limba română», 1953, nr.1, p. 23—25.

[2] Culegerea de articole: Voprosî iazîkoznaniia v svete trudov I. V. Stalina, 1952, p. 152.

[3] «Limba română», 1953, nr. 1, p. 25.

BDD-A10198 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:57 UTC)

Articolul hotărît în limba română are rolul fie de a despărţi şi de a individualiza un obiect *înăuntrul* clasei obiectelor respective, fie de a uni, de a cuprinde obiectele dintr'o clasă şi a le opune altor clase de obiecte, ceea ce este echivalent cu o individualizare pe scară mai largă, de pildă: tovarăşul care a trecut este stahanovist; mecanicul mi-a spus: « locomotiva mi-i atât de dragă, încât o îngrijesc ca pe copilul meu »; fratele e muncitor. În aceste exemple articolele hotărîte au funcţiunea de a indica un nume determinat, de a-l distinge de altele de acelaşi fel (un tovarăş anumit, un mecanic anumit, o anumită locomotivă, fratele vorbitorului). În alte cazuri articolul hotărît indică întreaga clasă de obiecte de acelaşi fel, dar şi atunci are rolul de a individualiza, fiindcă opune această clasă de obiecte altor clase de obiecte, de pildă: balena este un mamifer; omul poate să cunoască legile naturii.

Articolul nehotărît are rolul de a clasifica parcă substantivul, de a-l prezenta ca făcând parte dintr'o clasă determinată de obiecte şi totodată dă posibilitatea fiecărui reprezentant al clasei să înlocuiască întreaga clasă, de pildă: intră un muncitor vesel şi voinic; un artist trebuie să cunoască viaţa. În primul exemplu articolul nehotărît *un* prezintă obiectul exprimat de substantiv ca făcând parte dintr'o categorie determinată de obiecte de acelaşi fel, fără să-l individualizeze; în exemplul al doilea, dat de E. Vasiliu în articolul său publicat în revista « Limba română », nr. 1/1952, p. 33, substantivul cu articolul nehotărît « un artist » înlocuieşte întreaga clasă de obiecte, ceea ce face ca funcţiunea lui să se apropie de funcţiunea articolului hotărît. Totuşi, există o deosebire între sensul substantivelor respective din expresiile « artistul trebuie să cunoască viaţa » şi « un artist trebuie să cunoască viaţa ». În primul exemplu substantivul « artistul » indică clasa, speţa şi o opune altor clase de obiecte; dintre ceilalţi oameni toţi artiştii trebuie să cunoască viaţa, individualizează o clasă faţă de alte clase de obiecte. În al doilea exemplu substantivul « un artist » înlocuieşte întreaga clasă, dar clasifică parcă oamenii care aparţin categoriei artiştilor, condiţionează apartenenţa cuiva la categoria artiştilor.

Alături de funcţiunile articolului hotărît şi nehotărît şi în comparaţie cu ele, trebuie să se adâncească funcţiunile substantivului nearticulat, ale articolului nul, ale omisiunii articolului, făcută nu pentru atingerea efectului stilistic sau din consideraţii de concizie, cazuri când el poate fi completat (cazuri echivalente cu omisiunea pronumelui personal, de pildă), ci când lipsa articolului se opune ca înţeles articolului hotărît sau nehotărît. Folosirea articolului nul (a substantivului nearticulat) este legată de necesitatea de a exprima noţiunea denumită de substantiv în forma cea mai generalizată. Articolul nul se foloseşte când trebue să exprimăm cea mai abstractă denumire a obiectului în afară de orice clasificare sau individualizare, de pildă: un om fără experienţă (compară: fără experienţa vieţii), corb la corb nu scoate ochii. În limba română articolul nul se întrebuinţează şi în locul articolului partitiv din limba franceză

BDD-A10198 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:57 UTC)

sau în locul genitivului partitiv din limba rusă: acheter *du* pain, купить хлеба «a cumpăra pâine».

Fiind de acord cu cele afirmate de E. Vasiliu în articolul citat despre articolul adjectival, putem emite ipoteza că funcţiunea de bază a articolului adjectival ar fi să accentueze individualizarea obiectului exprimat de substantiv prin accentuarea unei însuşiri exprimate de un determinativ (atribut substantival sau adjectival). Aşa se explică, poate, dubla articulare a substantivului, articolul hotărît individualizând obiectul, iar cel adjectival accentuând această individualizare, subliniind însuşirea specifică a obiectului (frăţiorul a rupt cutia cea roşie).

Articolul posesiv face legătura între obiectul posedat şi cuvântul care indică pe posesor, în cazul când acesta nu urmează imediat după articolul enclitic, fie că obiectul posedat este precedat de articolul nehotărît (deci articolul hotărît lipseşte), sau posesorul e despărţit de substantivul care exprimă obiectul posedat prin alt cuvânt, de pildă: strungul atelierului — un strung al atelierului; clădirea fabricii noastre — o clădire a fabricii noastre, clădirea masivă a fabricii noastre.

Prin urmare, funcţiunile de bază ale articolului în limba română ar fi următoarele: articolul hotărît individualizează obiectul denumit de substantiv; articolul nehotărît clasifică obiectul ca aparţinând unei clase determinate de obiecte de acelaşi fel; articolul nul face ca substantivul să exprime noţiunea respectivă sub aspectul ei cel mai generalizat, în afară de orice individualizare sau clasificare; articolul adjectival accentuează individualizarea obiectului prin sublinierea însuşirii sale specifice; articolul posesiv face legătura dintre obiectul posedat şi posesor, când această legătură nu este întărită de articolul hotărît sau este întreruptă prin unul sau mai multe cuvinte introduse între obiectul posedat şi posesor.

Bineînţeles că noi am emis aceste ipoteze cu scopul de a ajuta la clarificarea problemei articolului, a cărei aprofundare necesită colaborarea tuturor specialiştilor noştri, pentru a găsi soluţiile juste cât mai curând posibil.

BDD-A10198 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:57 UTC)